

توضیحات:

- دبیری مطالعات اجتماعی
- ویژه آزمون آموزش و پرورش
- خلاصه شده در ۱۴ صفحه
- حیطة تخصصی

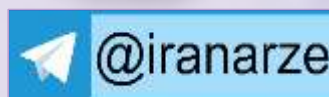
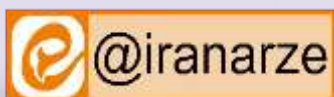
جزوه خلاصه کتاب

راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه هفتم دوره متوسطه (کد ۷۸)

برای دانلود رایگان جدیدترین سوالات استخدامی دبیری مطالعات اجتماعی، اینجا بزنید

برای دانلود رایگان مرجع این جزوه، کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی هفتم متوسطه اینجا بزنید

«انتشار یا استفاده غیر تجاری از این فایل، بدون حذف لوگوی ایران عرضه مجاز می باشد»

خلاصه راهنمای معلم مطالعات اجتماعی هفتم متوسطه

۱-۱- تعریف و ماهیت مطالعات اجتماعی:

مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری است که از تعامل انسان با محیط های اجتماعی، فرهنگی، طبیعی، اقتصادی و ... و تحولات زندگی بشر در گذشته، حال و آینده و جنبه های گوناگون آن بحث می کند. از آنجا که این درس بر محور کنش متقابل آدمیان با یکدیگر و با محیطی که در آن به سر می برند در روند زمانی - استوار است، می توان ادعا کرد که جامعه، مکان و زمان سه محور عمده این درس اند.

مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری بین رشته ای است که از مفاهیم رشته های علمی چون جغرافیا، تاریخ، اقتصاد، علوم سیاسی، جامعه شناسی و همچنین آموزش های مدنی، مطالعات شهروندی و زیست محیطی، دین و اخلاق بهره می گیرد.

۱-۲- ضرورتها و جهت گیری های اصلی

در آموزش مطالعات اجتماعی مفاهیم رشته های علمی که به آنها اشاره شد، به همراه ارزش های کلیدی و مهارتهای کاوشگری سعی در رساندن دانش آموزان به مقصد غایی این حوزه، یعنی شکوفایی فطرت و تربیت انسانهای شایسته و مومن و پرورش شهروندان مطلوب به منظور مهیا شدن برای زندگی در جامعه را دارد. به عبارت دیگر این حوزه یادگیری می کوشد تا از طریق آموزش برخی دانش ها، مهارتها و صلاحیت های مورد نیاز، افراد را به گونه ای تربیت کند که هم در زندگی فردی و هم در زندگی اجتماعی، نقش کارآمد و شایسته ای را ایفا کنند. توجه به اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش کشور از یک سو و نظرسنجی ها، نیازسنجی ها و پژوهش های انجام شده در کشور از سوی نهادها و سازمان های مختلف، تدوین کنندگان برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی را به سمت توجه و تأکید بر شش محور زیر در سرفصل ها و محتوای این برنامه جدید سوق داده است. شایان ذکر است که این محورها ضرورت های آموزشی این برنامه درسی را نیز نمایان می کنند.

۱- تقویت عزت و هویت ایرانی، اسلامی

۲- ترویج و درونی سازی اخلاق و ارزشهای اسلامی

۳- شناخت حقوق و مسئولیتهای فردی و اجتماعی و شهروندی در سطوح مختلف و تقویت مهارت ها و نگرش های مربوط به آنها

۴- شناخت میراث فرهنگی، استعدادها و قابلیت های کشور و جایگاه کشور در جهان و توانایی برقراری ارتباط موثر در سطح جهانی

۵- پیشگیری از بروز بحران های تربیتی و آسیب های اجتماعی در کودکان و نوجوانان و کاهش کج روی های اجتماعی و گسترش رفتارهای بهنجار

۶- گسترش بهداشت روانی، تقویت روحیه خودباوری، نشاط، سازندگی و پویایی امید به آینده و اعتماد به نفس

به طور کلی می توان گفت که سه مولفه تقویت هویت ملی، اخلاق محوری در نظام اجتماعی و مهارتهای زندگی از موارد مهمی است که برنامه مطالعات اجتماعی آنها را در اهداف، محتوا و روش ها پیگیری می کند. آموزش آداب و مهارتهای زندگی جایگاه ویژه ای در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دارد.

حوزه آداب و مهارتهای زندگی در برنامه درسی ملی به عنوان یکی از حوزه های بازده گانه، به رسمیت شناخته شده است و اگرچه از طریق کل برنامه های درسی دنبال می شود، اما با درس مطالعات اجتماعی پیوند نزدیک تری دارد و بخش قابل توجهی از آداب و مهارتهای زندگی را می توان در چارچوب و بستر این درس به دانش آموزان ارائه داد. لذا در رویکرد جدید سعی بر آن است که محتوای آموزش هرچه بیشتر با زندگی دانش آموز پیوند بخورد و به جای تأکید بر محفوظات و دانستنی های پراکنده و زیاد، مطالب مفید و کاربردی آموزش داده شود.

۱-۳- اصول حاکم بر گزینش و سازماندهی:

برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی در این بخش بعضی از مهم ترین اصول حاکم بر سازماندهی و گزینش محتوا به طور خلاصه معرفی می شود: چون هدف اصلی از آموزش مطالعات اجتماعی شکوفایی فطرت و پرورش کمالات انسانی، تربیت اجتماعی و شهروندی و آمادگی برای زندگی است، لذا حوزه های دانشی و مفاهیم در آموزش در جهت هدف

فوق مدنظر قرار می‌گیرند. سازماندهی و تولید محتوای این درس باید به گونه‌ای باشد که زمینه‌های امیدواری، نشاط، سرزندگی و میل به سازندگی و پیشرفت خود و جامعه را در دانش آموزان پدید آورد. در آموزش موضوعات تاریخی به جای تأکید بر سلسله‌ها و حکومت‌ها یا صرفاً تاریخ سیاسی، به اوضاع و احوال اجتماعی و فرهنگی دوره‌های مختلف و ابعاد مختلف زندگی مردم پرداخته شود و در این زمینه شخصیت‌ها، مفاخر، آثار، خلاقیت‌ها و دستاوردهای فرهنگی - تمدنی ایران در هر دوره برجسته شود. ضمن آنکه در این بخش زمینه‌های بررسی مدارک و شواهد تاریخی، تفکر و نقد رویدادها و موضوعات فراهم آید. در آموزش موضوعات جغرافیایی، به توان‌های محیطی و انسانی کشور ایران برای پیشرفت و سازندگی تأکید و به شناخت قابلیت‌های جغرافیایی کشور توجه شود. علاوه بر آن پرورش مهارت‌های جغرافیایی که با زندگی روزمره دانش آموزان پیوند نزدیکی دارد، مدنظر قرار گیرد. در آموزش موضوعات اجتماعی و فرهنگی، ضمن انتقال باورها و ارزش‌ها، زمینه برای تفکر، نقد و بررسی موضوعات اجتماعی و محیطی فراهم بیاید. به آموزش‌های اقتصادی و سواد مالی که در برنامه‌های قبلی توجه ناچیزی به آنها شده بود، اهمیت لازم داده شود و متناسب با نیاز مخاطبان، مهارت‌های مالی، اقتصادی در آنها پرورش یابد.

سازماندهی محتوا در برنامه درسی مطالعات اجتماعی همچنان که در بیانیه حوزه یادگیری در برنامه درسی ملی تأکید شده است تا پایان دوره آموزش عمومی یعنی، ابتدایی، متوسطه اول به صورت تلفیقی یا در هم تنیده ارائه می‌شود. به همین منظور از روش تماتیک یا مضمون محور استفاده می‌شود. انتخاب مضامین به گونه‌ای صورت می‌گیرد که هر مضمون قابلیت تلفیق دو یا چند حوزه موضوعی را داشته باشد.

۴-۱- عناصر و مولفه‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی:

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، به منظور تعیین حوزه‌های مرتبط با مطالعات اجتماعی، از حوزه‌های موضوعی استفاده شده است که به جای دیسپلین‌ها (رشته‌های علمی) فضای بازتری را برای تلفیق به وجود می‌آورند. براساس نیازهای علمی برنامه، پنج حوزه موضوعی و برای هر یک از حوزه‌های موضوعی نیز سه مفهوم کلیدی انتخاب شده است. محتوای موضوعی و علمی برنامه در قالب این حوزه‌های موضوعی و مفاهیم کلیدی ساماندهی می‌شوند. به علاوه، هر یک از این حوزه‌ها، مفاهیم و موضوعات یک یا چند رشته علمی و فراتر از آن را پوشش می‌دهد.

۱- زمان، تداوم و تغییر - تاریخ

۲- مکان و فضا - جغرافیا

۳- فرهنگ و هویت - جامعه‌شناسی، تاریخ، مردم‌شناسی، دین و اخلاق و ...

۴- نظام اجتماعی - علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، حقوق، علوم سیاسی و ...

۵- منابع و فعالیتهای اقتصادی - اقتصاد، جغرافیا، مطالعات زیست محیطی، دین، اخلاق و ..

۱- زمان، تداوم و تغییر:

این راهبرد از حوزه تاریخ بهره می‌گیرد و با استفاده از شواهد و مدارک برای فهم تغییرات و تداوم پدیده‌ها در روند زمان تأکید دارد. به موازات سیر زمان، بخشی از حال به گذشته و بخشی از آینده به حال می‌پیوندد. همپای حرکت طولانی و ممتد زمان، تحولات و رویدادهای فراوانی در صحنه گیتی رخ داده و می‌دهد. اگرچه در این حرکت، آنچه بیش از همه خودنمایی می‌کند، تغییرات است، اما در ورای این تغییر، واقعیتی به نام «تداوم» نهفته است. به عبارت دیگر علی‌رغم تغییر هر آنچه در محیط طبیعی و محیط پیرامون جامعه وجود دارد و همچنین تغییر شرایط و ملزومات زندگی اجتماعی انسان، چیزهایی هم باقی می‌ماند و تداوم می‌یابد. با شناختن و حفظ چیزهای ارزشمند انسانی‌های پیشین می‌توان به تبیین هویت دیروز، امروز و فردای انسان پرداخت، چرا که بسیاری از دستاوردهای تمدن و فرهنگ فعلی بشر، میراث تلاش و تجربه نسل‌های پیشین است. دانش آموزان از طریق این راهبرد با مفهوم تغییرات و تداوم در محیط‌ها و مکانها، منابع و فعالیتهای اقتصادی، فرهنگها و نظام‌های اجتماعی آشنا می‌شوند. همچنین پندآموزی و عبرت گرفتن از رویدادها و حوادث تاریخی گذشته، فهم چرایی و چگونگی تحولات زندگی اجتماعی در هر دوره و ترسیم دورنمای زندگی آینده، تلاش برای کشف واقعیتها، پی بردن به ضعف‌ها و کاستی‌ها یا پیشرفت‌ها در هر دوره سرانجام علاقه مندی به شناخت و حفظ میراث فرهنگی کشور و آشنایی با زندگی و خدمات شخصیت‌ها و مفاخر در دوره‌های زمانی از طریق حوزه «زمان، تداوم و تغییر» دنبال می‌شود.

۲- مکان و فضا: این راهبرد بیشتر از حوزه جغرافیا بهره می برد و بر درک تعامل متقابل انسان و محیط، فرایندهای طبیعی در محیط های زیستی، الگوهای پراکندگی فضایی پدیده ها و اهمیت مکانها و فضاها تأکید دارد. مکان، بستر و جایگاه وقوع پدیده ها و فرایندهاست و از نظر موقعیت (نسبی و مطلق) و ابعاد گوناگون و ویژگیهای مختلف بررسی می شود. سیستم های فضایی به مجموعه های هماهنگ و مرتبط در قالب مکان گفته می شود. هر محیط جغرافیایی خاص، یک سیستم فضایی را به نمایش می گذارد. شناخت ویژگی های محل زندگی، درک و مقایسه تفاوتها و تشابهات مکانها، تنوع محیطی، نحوه تعامل انسان و محیط در روند زمان، مسائل و مشکلات توسعه نواحی و کشورها (ملل محروم و کشورهای توسعه یافته) قابلیت ها و امکانات محیطی و جغرافیایی کشور و همچنین حفاظت از محیط و مکان از اهم مباحث این راهبرد است.

۳- فرهنگ و هویت: این راهبرد بیشتر مباحث خود را از مردم شناسی، جامعه شناسی و تاریخ اخذ می کند. فرهنگ مفهومی عام است که برای توصیف جنبه های نهادی و آموخته در جوامع انسانی مورد استفاده قرار می گیرد. به تعبیر دیگر فرهنگ، شیوه عمومی زندگی گروه یا گروه هایی از مردم است که عناصری از قبیل عادات، باورها، سنتها، ارزش ها و نقاط مشترک آنها را به یکدیگر پیوند می دهد و وحدت اجتماعی ویژه ای به وجود می آورد. منظور از جامعه، گروه ها و نظام های اجتماعی اند که در سرزمین مشخصی به عنوان کشور زندگی می کنند، فرهنگ مشترک دارند، تابع اقتدار سیاسی واحدی هستند و از استقلال نسبی برخوردارند. میراث فرهنگی عبارت است از چیزهایی که هر نسل برای نسل دیگر به ارث می گذارد و به نسل بعد انتقال می دهد. فنون و دانستنی ها، ساختها، نهادها و برخی از ارزش ها و واقعیاتی اند که در نسل ها دوام می یابند. میراث فرهنگی از طریق انتقال ارادی آداب و سنن به نسل های بعد می رسد یا در فرهنگ زمان حال تجلی می یابد.

هویت:

عبارت است از احساس مثبتی که فرد نسبت به ویژگی هایی که خود را با آن تعریف می کند، دارد. شناخت ویژگی های فرهنگی، تعمیق آشنایی با جلوه های تمدن و فرهنگ اسلامی، ایرانی و جوامع مسلمان، شناسایی مفاخر علمی، فرهنگی، هنری، مذهبی و آثار آنها، شناخت علل و عوامل تحولات فرهنگی و نظام های اجتماعی در دوره های مختلف زمانی، آشنایی با میراث فرهنگی، ارج گذاری به دستاوردها و پیشرفتهای فرهنگی و توانایی نقد فرهنگ ها از اهم مباحث مطرح در این زمینه است.

۴- نظام اجتماعی:

این راهبرد بیشتر مباحث خود را از حوزه های علوم اجتماعی، جامعه شناسی، حقوق و علوم سیاسی می گیرد. نظام، مجموعه اجزای تشکیل دهنده هر پدیده است که به یکدیگر پیوسته اند و یک واحد را تشکیل می دهند، به طوری که تغییر هر یک از عناصر بر اجزای دیگر اثر می گذارد. نظام اجتماعی مجموعه ای متشکل از کنش ها و واکنش های تعدادی از افراد است که روابط آنها با یکدیگر به طور متقابل به سوی کانونی مشترک (هدف مشترک) یا کانون هایی به هم پیوسته جهت می یابد. به عبارت دیگر نظام اجتماعی به مجموعه ای از «نقش های» اجتماعی متقابل به هم پیوسته که در جهت هدفی مشخص به هم پیوند یافته اند و به صورت یک واحد یکپارچه در آمدند، گفته می شود. شناخت حقوق و مسئولیت های شهروندی به عنوان نقش های اعضای یک جامعه و همچنین موسسات و نهادهای اجتماعی در جهت مشارکت آگاهانه و فعال در تعیین سرنوشت خود و جامعه و دستیابی به مهارتهای اجتماعی از محورهای مهم و کلیدی در آموزش این حوزه است.

۵- منابع و فعالیتهای اقتصادی:

این راهبرد بیشتر مباحث خود را از اقتصاد و مطالعات زیست محیطی و جغرافیایی می گیرد. انسان امروز برای تامین نیازهای خود و ادامه زندگی به کالاها و خدمات گوناگونی نیاز دارد. این کالاها و خدمات با استفاده از منابع و امکانات موجود در محیط فراهم می شود. استفاده از منابع در جهت رفع نیازهای بشر به فرایندهای اقتصادی تولید، توزیع و مصرف منجر می شود. همچنین منابع در دسترس انسان محدودند و به علاوه اهمیت هر یک از آنها برحسب شرایط فرهنگی و فناورانه در طی زمان تغییر می کند. با توجه به افزایش جمعیت جهان، بشر امروز با «بحران منابع» روبه روست. همچنین با پیشرفت جوامع بشری و تبدیل بهره برداری و سازماندهی فعالیتهای اقتصادی از اقتصاد ساده بدون پول دورانیهای اولیه به اقتصاد پیچیده کنونی، تغییرات عمیقی در نیازها، مشاغل و نقش ها پدید آمده است. برخورد عقلایی و مبتنی بر تفکر و خلاقیت با انواع منابع (اعم از سرمایه، نیروی انسانی، منابع طبیعی و...) که منجر به حداکثر استفاده بهینه از منابع می شود، اهمیت قابل ملاحظه ای دارد. از عمده ترین مباحث این حوزه، آشنایی با نحوه کسب اطلاعات اقتصادی، فرایندهای مربوط به تولید، توزیع و مصرف، کار و کارآفرینی، مشاغل، سیستم های مبادله، استفاده بهینه از منابع، بهره وری سبز، مدیریت اقتصادی در زندگی فردی و خانوادگی و آشنایی با برخی نهادها و فعالیتهای ابزارهای اقتصادی است.

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، یاددهی و یادگیری حول پنج حوزه موضوعی و از طریق دو فرآیند «کاوشگری» و «توسعه و درونی سازی ارزش ها» سازمان دهی می شود و تحقق می یابد.

تلفیق چگونه صورت می گیرد؟

مضمونی مانند (سرزمین ما، کاوش در گذشته های دور) را در نظر بگیرید. این مضمون محتوای فصل نهم را تشکیل می دهد. در این فصل از مفاهیم ۴ حوزه موضوعی استفاده شده است:

۱- فضا و مکان،

۲- زمان، تداوم و تغییر،

۳- فرهنگ و هویت،

۴- نظام اجتماعی

در این بخش با تأکید بر مفاهیم کلیدی تحول، پیشرفت و تداوم و مدارک و شواهد از حوزه زمان، تداوم و تغییر یا تاریخ بهره برده ایم، به طوری که تحول زندگی از غارنشینی تا شهرنشینی و قدیمی ترین تمدن ها و سکونتگاه های ایران با توجه به آثار درون غارها و اشیاء و ابزار مشکوفه مورد توجه قرار می گیرد. در همین فصل، از چستی میراث فرهنگی و ضرورت حفظ آن سخن گفته ایم که با مفهوم کلیدی میراث فرهنگی و حوزه موضوعی فرهنگ و هویت در ارتباط است.

وقتی درباره پراکندگی جغرافیایی تمدن های باستانی در ایران سخن می گوئیم و از دانش آموزان می خواهیم نقش عوامل جغرافیایی در شکل گیری تمدن ها و مثلا رابطه تمدن ایلام یا تمدن های بین النهرین را بررسی کنند، وارد حوزه مکان و فضا شده ایم. در همین فصل موزه ها و سازمان میراث فرهنگی و نقش ها و وظایف آنها به دانش آموزان معرفی شده است که در واقع با حوزه نظام اجتماعی و مفهوم کلیدی مربوط به آن یعنی نقش ها، گروه ها و موسسات اجتماعی سروکار دارد. در ابتدای هر فصل این کتاب شبکه مفهومی آن فصل با توجه به حوزه های موضوعی به کار رفته در آن و مصادیق آنها در درس ها در قالب جدول آورده شده است که از شما معلم عزیز درخواست می شود حتما به این شبکه مفهومی و حوزه های موضوعی توجه کنید. با این توضیحات روشن می شود که چگونه دروس و مضامین برنامه درسی مطالعات اجتماعی از مفاهیم کلیدی دو یا چند حوزه موضوعی این برنامه درسی بهره می گیرد و به این ترتیب «تلفیق» اتفاق می افتد.

البته باید در نظر داشت که پدیده تلفیق یک طیف یا پیوستار است و همیشه درجاتی از تلفیق از ضعیف تا گسترده و شدید وجود دارد. در تلفیق های گسترده، مرزهای رشته ها کاملا در یکدیگر محو و ادغام شده اند. باید توجه کرد که در برنامه دوره متوسطه اول، میزان تلفیق نسبت به دوره ابتدایی کمتر است و رشته های علمی و ضوح دارند. در این دوره یک حوزه موضوعی غالب است و در جاهای مناسب از پیوند و ارتباط با حوزه های دیگر استفاده می شود.

مهارت ها:

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی فرایند کاوشگری محیطی و اجتماعی و پرورش مهارت ها در قالب پنج حوزه صورت می گیرد. این پنج حوزه عبارت اند از:

۱- کاوش و بررسی

۲- مشارکت

۳- برقراری ارتباط

۴- خلاقیت

۵- واکنش شخصی و اظهار نظر

۱- کاوش و بررسی:

در این حوزه، مهارتهایی چون تفکر، طرح سوالات روشن و واضح درباره موضوعات محیطی و اجتماعی، شناسایی موضوع، شناسایی منابع اطلاعات، پرس و جو، ثبت اطلاعات از منابع اولیه و ثانویه، بررسی و تجزیه و تحلیل مدارک و شواهد، مقایسه و طبقه بندی اطلاعات، خواندن نمودار و عکس، تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری پرورش می یابد. ۲-

مشارکت:

در این فرایند، دانش آموزان از طریق همراهی و کارگروهی، موفق به انجام فعالیتهای یادگیری می شوند و انواع راهبردهای کارگروهی را به کار می برند. احساس تعلق به گروه، شکل بخشیدن به دیدگاه ها، مدیریت خود در کارگروهی، تصمیم گیری جمعی، صبوری و بردباری در این بخش جای می گیرد.

۳- برقراری ارتباط:

برقراری ارتباط عبارت است از مهارت انتقال و بیان ایده ها و اطلاعات به شکل های مختلف گفتاری، شنیداری و ... در این حوزه، خواندن، گوش کردن، نگاه کردن، بیان کردن موثر، بیان نظریات مخالف و برقراری ارتباط با دیگران قرار می گیرد. برقراری ارتباط، همچنین ایجاد ارتباط بین عناصر یک رویداد، فهم و شرح روابط علت و معلولی، برقراری ارتباط میان گذشته، حال و آینده، فهم توالی موضوعات و نمایش داده ها را شامل می شود. این برقراری ارتباط در قلمرو ارتباط با پدیده ها، عناصر و منابع اطلاعاتی قرار می گیرد.

۴- خلاقیت:

در این حوزه، مهارتهای کاربرد دانش و اطلاعات و مهارتها و الگوها و موقعیت های جدید توسعه و بسط آموخته ها، پاسخ گویی به مسائل و موقعیت های غیر منتظره، طراحی و تولید محصولات یا راهبردهای جدید، ابداع روش های جدید، پیشنهاد دادن، تجسم و پیش بینی کردن تقویت می شود.

۵- واکنش شخصی و اظهار نظر:

در این قلمرو دانش آموزان از خود اراده ای برای بازشناسی و بررسی موضوعات بر مبنای استنباط خویش نشان می دهند. مهارتهای نگریستن، بازشناسی و نقد و بررسی موضوع بر مبنای تلقی خویش، نگریستن به موضوع با استنباط و باورهای خود، بیان احساس خویش، ترجیح دادن و ... در این حوزه قرار می گیرد

از طریق برنامه درسی مطالعات اجتماعی می توان به پرورش و تقویت مهارت هایی که اولویت ها و صلاحیت های مشترک حوزه های دیگر یادگیری محسوب می شوند، توجه کرد. برخی از این مهارت ها عبارت اند از: مهارت خواندن، مهارت های حسابی و عددی، مهارتهای IT از طریق به کارگیری نرم افزارهای رایانه ای، مهارت های هنری و ...

مهارتهای زندگی

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، پرورش « آداب و مهارتهای زندگی » جایگاه بسیار خاصی دارد. اگرچه آداب و مهارتهای زندگی حوزه بسیار گسترده ای است که اهداف آموزشی آن از طریق کل حوزه ها و دروس مختلف، محقق می شود، اما درس مطالعات اجتماعی به دلیل ماهیت خود، توان بالقوه و قابل ملاحظه ای برای پرداختن به مهارتهای فردی، اجتماعی و شهروندی دارد. لذا باید همواره بین مطالب و محتوا با زندگی روزمره دانش آموزان پیوند برقرار شود و دانش آموزان باید بتوانند از درس مطالعات اجتماعی در جهت ارتقای مهارتهای زندگی کمک بگیرند. این درس قصد دارد تا به آنها کمک کند تا در زندگی خود عملکرد موثرتر و کارآیی داشته باشند. لذا در فرایندهای تدریس و ارزشیابی، یکی از اهداف مهم این درس، یعنی آموزش مهارتهای زندگی را به طور جدی مدنظر قرار دهید. در این چارچوب، حتی آموزش مفاهیم جغرافیایی، تاریخی و اجتماعی و مدنی نیز در جهت تحقق سواد جغرافیایی و تاریخی و آنچه که برای زندگی فردی و اجتماعی دانش آموز به کار می آید، معنا و مفهوم می یابد.

اخلاق

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی آموزش اخلاق جایگاه خاصی دارد. با توجه به آنکه « اخلاق » یکی از پنج عنصر مهم در برنامه درسی ملی است، این برنامه سعی می کند در سازماندهی محتوا، جهت گیری های اخلاقی و ارزشی به عنوان محور مهم آموزش مورد توجه قرار بگیرد، لذا از شما معلمان عزیز نیز انتظار می رود که به مقوله «اخلاق و ارزشها» در فرایند یاددهی - یادگیری بهای لازم را بدهید تا این درس به شیوه سنتی فقط به انتقال اطلاعات تاریخی و جغرافیایی و انباشتن ذهن دانش آموزان از داده ها و دانستنی ها نپردازد و تغییر در نگرش ها و باورها و مجهز شدن دانش آموزان به اخلاق در کانون توجه قرار بگیرد.

در این درس، چهار گروه عمده ارزش ها مدنظر است:

عدالت جویی: تمایل به برقراری عدالت در جامعه و ظلم ستیزی در سطوح مختلف، محلی، ملی و جهانی

مسئولیت پذیری و حق طلبی: شناخت حقوق و تکالیف فردی و اجتماعی و تمایل به احقاق حق در سطوح مختلف

تعاون: داشتن تمایل و علاقه به همکاری و مشارکت در سطوح مختلف اجتماعی توأم با احسان و رأفت نسبت به هموعان.

میهن دوستی: علاقه مندی به کشور ایران و پیشرفت و آبادانی آن و احساس تعلق و افتخار، نسبت به میهن اسلامی.

باید توجه کرد که هر گروه از ارزشهای فوق، تعداد زیادی از ارزشها را در خود جای می دهد، برای مثال حق طلبی و مسئولیت پذیری شامل رعایت حقوق دیگران، دفاع از مظلوم، شهادت به حق، فداکاری، امر به معروف و نهی از منکر، پایبندی به قانون و نظایر آن را در بردارد. به علاوه بسیاری از مفاهیم در حوزه دانستنی ها و مهارتهای برنامه نیز، عین آموزش ارزش هاست و به توسعه آنها می انجامد. برای مثال مفاهیمی چون مسئولیت پذیری، همدلی در حوادث یا مهارتهایی چون مشارکت و برقراری ارتباط.

۵-۱- معلم مطالعات اجتماعی باید چه صلاحیت هایی داشته باشد؟

همانطور که گفته شد، درس مطالعات اجتماعی نقش مهمی در تربیت اجتماعی فراگیران به عهده دارد و در این زمینه صلاحیت ها و شایستگی هایی که معلم مطالعات اجتماعی باید واجد آن باشد، اهمیت زیادی پیدا می کند.

نخست آنکه مطالعات اجتماعی نیز مانند سایر دروس باید هم صلاحیتهای عام حرفه ای مانند تسلط به دانش و اطلاعات تخصصی موضوع تدریس و توانایی و مهارت در امر تدریس و اداره کلاس را داشته باشد و هم دارای صلاحیت های عاطفی مانند علاقه به امر تعلیم و تربیت دانش آموزان باشد. با این حال، معلم مطالعات اجتماعی به دلیل رویکرد و ماهیت این درس، علاوه بر صلاحیت عمومی باید الگوی موثر و کارآمدی برای تربیت اجتماعی باشد. در این زمینه، فضای حاکم بر روابط متقابل عاطفی میان معلم و دانش آموزان از یک سو و دانش آموزان با یکدیگر در کلاس درس مطالعات اجتماعی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

الگو بودن:

معلم الگوی دانش آموزان است و آنچه در شخصیت معلم جلوه دارد، در وجود دانش آموزان نیز جلوه گر می شود، بر همین اساس، معلم مطالعات اجتماعی نمونه عینی ارزش ها، صلاحیت ها و مهارتهای اجتماعی برای دانش آموزان است. معلم مطالعات اجتماعی فردی است مسئول و متعهد، قانون گرا، علاقه مند به پیشرفت کشور خود، منظم، اهل مطالعه و تحقیق، صاحب تفکر، خلاق و نقاد، با روحیه و با نشاط و پایبند به ارزش ها و اخلاق اسلامی.

برای مثال، معلم نامنظم یا بی اعتنا به قانون نمی تواند نظم و قانون گرایی را در دانش آموزان تقویت کند یا معلمی که نسبت به آینده بی اعتماد و ناامید است همین احساسات را به دانش آموزان نیز منتقل می کند.

معلم مطالعات اجتماعی به عنوان الگوی عملی دانش آموزان باید رفتار و گفتار مناسب و همسویی داشته باشد تا از آثار سوء دوگانگی در رفتار و گفتار و نتایج معکوس این امر جلوگیری شود.

برقراری ارتباط موثر با دانش آموزان در فرایند آموزش:

معلم مطالعات اجتماعی باید در روابط خود با دانش آموزان چنان موثر و سازنده عمل کند که آثار آن در شخصیت و نگرش دانش آموز و در روابط او با خانواده و گروه همسالانش نیز متجلی شود.

نخست، معلم باید به کرامت انسانی و ارزش شخصیت هر یک از دانش آموزان احترام بگذارد و به این نکته که همه آنها دارای استعداد و توان رشدند، معتقد باشد. به وجود آوردن فضای اعتماد و احترام متقابل و به کارگیری شیوه های مشارکتی در فرایند و مراحل مختلف آموزش، مهم ترین رکن روابط معلم و دانش آموز در کلاس درس مطالعات اجتماعی است. از آنجا که این درس در تقویت گرایش ها و باورهای اجتماعی و حس مسئولیت پذیری نقش مهمی ایفا می کند، عمل مسئولانه معلم در همه شرایط، حس مسئولیت پذیری و همکاری کردن با دیگران توأم با محبت را به دانش آموزان منتقل می کند.

فراهم آوردن فضای مناسب برای ارائه نظرها و ایده های دانش آموزان و گوش دادن به حرف های آنها که به تقویت اعتماد به نفس و خودباوری نیاز دارند، از ویژگی ها و مسئولیت های و مهم معلم مطالعات اجتماعی است. معلم مطالعات اجتماعی باید در روابط خود با دانش آموزان به گونه ای موثر و سازنده عمل کند که آثار آن به خوبی در روابط میان دانش آموزان با خانواده، گروه همسالان و ... متجلی شود.

معلم درس مطالعات اجتماعی باید نقش اوضاع و احوال فرهنگی و جغرافیایی محل زندگی دانش آموزان را برای طرح مباحث مختلف در نظر بگیرد و بر آن اساس، به فهماندن مطالب اقدام کند. توجه به تفاوت های فردی و مشکلات خاص کودکان به ویژه برای معلم این درس، ضروری است. براین اساس، معلم مطالعات اجتماعی باید برآیند و مجموعه ای از تحقق اهداف را با توجه به استعدادها و توانهای مختلف دانش آموزان پیگیری و طلب کند و از تأکید بر توانایی همه افراد بر همه چیز بپرهیزد. آموزش شیوه صحیح فکر

کردن و تقویت مهارت‌های فرایند تفکر در زمینه مسائل و روابط اجتماعی و تصمیم‌گیری‌ها باید از طریق تعامل مناسب معلمان با دانش‌آموزان در موقعیت‌های مختلف در کلاس به شیوه‌ای غیر مستقیم و موثر تحقق یابد.

ایجاد رابطه موثر بین دانش‌آموزان:

معلم درس مطالعات اجتماعی باید علاوه بر برقراری رابطه مناسب و موثر با دانش‌آموزان، ارتباطات مفید و موثر میان آنها را با یکدیگر تقویت کند. معلم با توجه به ماهیت درس مطالعات اجتماعی و فعالیت‌ها و مهارت‌های مربوط به آن، تمرین زندگی اجتماعی را در محیط مدرسه پایه‌ریزی می‌کند و با اتخاذ شیوه‌های مناسب هنگام کارهای گروهی، موانع موجود در راه ارتباط موثر در گروه همسالان را از میان بر می‌دارد و روابط دوستانه و همکاری و مسئولیت‌پذیری را در بین دانش‌آموزان تقویت می‌کند.

به روز بودن و مطالعه مستمر:

درس، مطالعات اجتماعی بنا به ماهیت خود با مسائل و موضوعات اجتماعی سروکار دارد و این امور به طور مداوم تغییر و تحول می‌یابد، اخبار و گزارش‌های روزمره، تحولات مربوط به دیدگاه‌ها و نگرش‌ها، تغییرات محیطی، تصمیم‌گیری‌های سیاسی - اقتصادی و تغییرات اجتماعی که عموماً در مطبوعات و نشریات انعکاس می‌یابد. و معلم مطالعات اجتماعی بنا به ماهیت این درس باید فردی اهل مطالعه باشد و با مطالعه مستمر رویدادهای جاری و مسائل اجتماعی، محیطی، اقتصادی و فرهنگی، از آگاهی‌های لازم در این زمینه برخوردار شود، به عبارت دیگر، به روز بودن برای معلم مطالعات اجتماعی اولویت خاص دارد.

۶-۱- بسته آموزشی درس مطالعات اجتماعی:

برخی از صاحب‌نظران اجزای بسته آموزشی را با توجه به نقشی که ایفا می‌کنند، به دو گروه و منابع اصلی و منابع تکمیلی تقسیم بندی کرده‌اند. منابع اصلی عبارت‌اند از:

۱- کتاب درسی دانش‌آموز

۲- کتاب کار دانش‌آموز

۳- کتاب راهنمای معلم

۴- کتاب ارزشیابی

درس مطالعات اجتماعی با توجه به ماهیت خود با طیف گسترده‌ای از موضوعات محیطی تاریخی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سروکار دارد و معلم و دانش‌آموز در حین تدریس و فرایند کاوشگری دانش‌آموزان به منابع زیاد و متنوعی نیاز پیدا می‌کنند، بنابراین اجزا و عناصر بسته آموزشی مطالعات اجتماعی از وسعت و تنوع بالایی برخوردار است. از منابع اصلی ذکر شده در بسته آموزشی، کتاب درسی، کتاب کار دانش‌آموز و راهنمای تدریس در اختیار شما قرار گرفته است.

نکته: اگرچه بخش‌هایی از ساختار رسمی وزارت آموزش و پرورش تولیدکننده بسته آموزشی است، اما نکته‌ای که باید به آن توجه کرد، این است که شما معلمان گرامی نیز می‌توانید در تولید و تکمیل اجزا و عناصر بسته آموزشی و هم در تهیه و فراهم کردن آن به وسیله مدرسه نقش موثری ایفا کنید. برای مثال شما ممکن است خودتان آلبوم‌های عکس و اسلاید متناسب با موضوعات درسی را فراهم کنید در کلاس نمایش بدهید یا مدل‌ها و ماکت‌ها و چارتهایی را به کمک دانش‌آموزان بسازید و هنگام تدریس برای نمایش ارتباط پدیده‌ها از آنها استفاده کنید یا از مناظر طبیعی و جغرافیایی یا موزه‌ها و مانند آن فیلم تهیه کنید.

شما می‌توانید اطلس‌ها و نقشه‌های جغرافیایی مورد نیاز خود را در قطع دیواری فهرست کنید و از مسئولان مدرسه بخواهید که آنها را خریداری کنند و در اختیار کلاس قرار دهند یا کتاب‌های آموزشی متناسب با سطح مخاطبان را بخرند و در کتابخانه مدرسه نگهداری کنند تا دانش‌آموزان در فعالیت‌های کاوشگری بتوانند از آنها استفاده کنند.

۷-۱- ساختار و محتوای کتاب درسی

به طور کلی با توجه به رویکرد کاوشگری کتاب، هدف این است که در شروع کلاس، معلم با طراحی فعالیتی، فضای طرح سوال و پرسش را در کلاس پدید بیاورد، زیرا اگر به راستی در ذهن دانش‌آموز سوال ایجاد شود، آنگاه زمینه مساعد برای جست و جو و یافتن پاسخ و در نتیجه یادگیری مطالب پدید می‌آید. لذا از شما معلم عزیز انتظار می‌رود که با الهام گرفتن از صفحه‌آغازین هر فصل، اجازه بدهید که ابتدا برش‌های مختلفی، در کلاس مطرح شوند.

متن هر درس شامل محتوای نوشتاری و محتوای تصویری است. محتوای تصویری (عکس، نقشه، نمودار، کاریکاتور، نقاشی و...) همراه با متن نوشتاری، موضوع موردنظر را قابل درک و فهم می‌سازد. لذا محتوای تصویری از محتوای نوشتاری جدا نیست و در فرایند تدریس باید نمودارها، نقشه‌ها و عکس‌ها و... توسط دانش‌آموزان مشاهده و بررسی شود.

برای هر فصل، فعالیت‌های نظام‌دار طراحی شده است، به طوری که انجام هر فعالیت توسط دانش‌آموزان، آنها را برای یادگیری مطالب مرحله بعد آماده می‌کند. از شما انتظار می‌رود که فعالیت‌ها را به صورت صحیح انجام دهید. بخش عمده‌ای از فعالیت‌های کتاب باید در حین فرایند یاددهی - یادگیری انجام شوند. البته برخی فعالیت‌ها نیز برای خارج از کلاس طراحی شده است و انجام آنها به زمان بیشتری نیاز دارد. اگرچه جمع‌بندی و ارائه آن فعالیت باید در کلاس مدنظر قرار گیرد.

کاربرگه‌ها: در پایان کتاب درسی کاربرگه‌های فعالیت (کتاب کار) وجود دارد. در این کاربرگه‌ها، فعالیت‌های متنوعی طراحی شده است (تکمیل جدول، مصاحبه، نقشه خوانی، گفت‌وگو، تکمیل نمودار و...). این کاربرگه‌ها به عنوان برنامه اضافی نیستند، بلکه بخشی از محتوای کتاب درسی محسوب می‌شوند و کتاب با آنها تکمیل می‌شود. اغلب کاربرگه‌های فعالیت در فرایند تدریس و در کلاس درس اجرا می‌شوند. البته برخی از آنها نظیر مصاحبه کردن یا تکمیل جدول که انجام آنها به زمان بیشتری نیاز دارند، مخصوص خارج از کلاس اند.

تمرین‌های کاربرگه‌ها طوری طراحی شده‌اند که دانش و شناخت و مهارت‌های دانش‌آموزان را توسعه می‌دهد و آنها را به تلاش و پویایی وا می‌دارد و به آنها انگیزه می‌بخشد. به عبارت دیگر بخشی از محتوای آموزشی است که به تکمیل، تثبیت یا تعمیق یادگیری کمک می‌کند.

تمرین‌های کاربرگه‌ها در ارزشیابی آموخته‌های دانش‌آموزان نیز ابزاری مناسب به شمار می‌آیند. پیشنهاد می‌شود آنها در ابتدای سال یک کپی از تمام کاربرگه‌ها تهیه کنند و پس از انجام فعالیت روی کاربرگه کپی شده، آن را به معلم تحویل دهند تا در پوشه کار گذاشته شود.

نکته: متن همه درس‌های کتاب دربردارنده تمامی محتوای موردنظر و مطابق با اهداف درس نیست. همان‌طور که گفته شد، بخشی از محتوا از طریق سایر اجزا و عناصر بسته آموزشی ارائه می‌شود. به علاوه نقش موثر معلم به عنوان مدیر یادگیری و تسهیل‌کننده آن به گونه‌ای است که برای تحقق اهداف درس باید محتوای رسمی ارائه شده را بشناسد، ابعاد گوناگون آن را تحلیل کند و سپس خود به اصلاح، تکمیل و سازماندهی مجدد آن بپردازد.

۸-۱- ملاحظات و نکات مهم مربوط به آموزش

به تربیت اجتماعی و مهارت‌های زندگی توجه کنید.

هدف از آموزش مطالعات اجتماعی، تربیت اجتماعی و مجهز کردن دانش‌آموزان به مهارت‌های زندگی و به عبارت دیگر کسب صلاحیت‌های لازم برای زندگی است. این هدف را همواره در حین تدریس و ارزشیابی مدنظر قرار دهید.

از روش‌ها و ابزار متنوع استفاده کنید.

از شما معلم عزیز انتظار می‌رود که از روش‌های فعال استفاده کنید و به انجام تک‌تک فعالیت‌ها که هر یک با هدف خاص طراحی شده‌اند، همت گمارید. فراموش نکنید که رویکرد این برنامه درسی رویکرد کاوشگری است. باید اجازه دهید که مرحله به مرحله دانش‌آموزان از طریق جمع‌آوری اطلاعات و بررسی آنها به کمک شما، پاسخ سوال‌ها را پیدا و جمع‌بندی کنند. این فعالیت‌ها باید در حین فرایند تدریس انجام شوند و دانش‌آموزان در فرایند یادگیری حضور فعال داشته باشند.

از فضاهای مختلف برای آموزش این درس کمک بگیرید.

با توجه به اهداف و ماهیت درسی مطالعات اجتماعی و در نظر گرفتن اینکه مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان را برای زندگی در اجتماع آماده می‌سازد، بدیهی است موثرترین فضای آموزشی برای این درس، محیط‌های واقعی زندگی دانش‌آموزان است. به همین منظور، بازدید از محیط‌های اطراف مدرسه و برگزاری جلسات از درس مطالعات اجتماعی در فضای خارج از مدرسه کاملاً ضروری است. مکان‌های اوقات فراغت در محل زندگی دانش‌آموزان مانند بوستان‌ها، فرهنگ‌سراها، موزه‌ها و مساجد، نهادها و مراکز خدماتی مانند آتش‌نشانی و دفاتر پست، هلال احمر، ایستگاه هواشناسی مراکز تولیدی و خدماتی چون کارگاه‌های تولید پوشاک و غذا و فروشگاه‌ها، ایستگاه‌های مسافربری و پایانه‌های حمل و نقل عمومی، واقعی‌ترین فضاها برای آموزش مفاهیم و موضوعات درسی مطالعات اجتماعی اند.

مهم ترین فایده آموزش در محیط های واقعی زندگی، همان مواردی است که نظریه پردازان یادگیری به آنها تاکید کرده اند. این موارد عبارت اند از: یادگیری پایدار به دلیل عینی بودن و استفاده از تجربه های حسی و لمسی مستقیم مسائل و پدیده ها، عدم تحمیل فضاهای خستگی آور و ملالت بار کلاس های رسمی، ایجاد انگیزش برای یادگیری و مشاهده دقیق. به علاوه این شبکه از آموزش یعنی آموزش در محیط های واقعی به دلیل پیوند میان درس و زندگی، موجب کاربردی تر شدن محتوای آموزش می شود.»

فضای کلاس مطالعات اجتماعی باید جذابیت لازم را برای دانش آموزان ایجاد کند و نباید خالی از تصویر، افسرده و بی روح باشد. در این زمینه تابلوهای مخصوص برای نصب آثار و کارها و فعالیتهای دانش آموزان و به نمایش گذاشتن نتایج گزارش های کار گروهی، قفسه ها و ویترین های مناسب برای نگهداری نقشه ها، آلبوم ها، و مدل ها از لوازم آموزش این درس محسوب می شود.

آموزش را با شرایط بومی و محلی انطباق دهید

* از شما معلم عزیز انتظار می رود که تدریس هر موضوع را با شرایط محلی و بومی منطبق کنید. توجه داشته باشید که کتاب و فعالیت های آن تنها الگوها و کلیاتی را در اختیار شما قرار می دهد. برای مثال در آموزش مواردی چون پرهیز از مصرف گرایبی یا حقوق کودکان باید شرایط فرهنگی منطقه را در نظر بگیرید و با طراحی مناسب، آموزش را ثمربخش کنید. یا در آموزش حفاظت از منابع آب و خاک با توجه به محیط زندگی دانش آموزان بر همان موارد رایج و غالب در محیط بیشتر تأکید کنید تا بین درس و نیازهای واقعی دانش آموزان پیوند برقرار شود.

به تفاوت های فردی توجه کنید

* علاوه بر طراحی فعالیت های مناسب برای پاسخ گویی به نیازهای خاص مناطق، شما معلم عزیز باید پیش زمینه های تحصیلی و آموزشی و تفاوت های فردی دانش آموزان را در نظر بگیرید و آموزش خود را با آن منطبق و هماهنگ سازید. تنوع فعالیت ها در این کتاب حاکی از توجه به همین موضوع است.

مشارکت خانواده ها را جلب کنید

همان طور که گفتیم، هدف عمده بعضی از فعالیتهای این کتاب مهارتهای زندگی و تربیت اجتماعی است و بدون همراهی و همکاری خانواده ها این امر به درستی تحقق نمی یابد. البته ناگفته نماند که تضاد میان آموزش های مدرسه و خانه نیز آثار نامطلوبی بر دانش آموز به جای می گذارد. برای مثال وقتی همکاری در کارهای خانه یا رعایت نظم و مقررات در خانه، همدلی با اعضای خانواده، پرهیز از رفتارهای نامناسب با برادر و خواهر و احساس مسئولیت نسبت به آنها را آموزش می دهید، خانواده ها قطعاً از این آموزش حمایت می کنند و با رعایت برخی امور مانند حفاظت از آب و خاک، پرهیز از اسراف، جداسازی زباله ها برای بازیافت، کمتر مصرف نمودن پلاستیک و ... به همراهی خانواده نیاز دارد.

شایان ذکر است که مشارکت خانواده ها در ارزشیابی دانش آموزان نیز نباید نادیده گرفته شود. در سنجش بخشی از اهداف به ویژه اهداف مهارتی و نگرشی از والدین کمک بگیرید. آنها می توانند به شما بگویند که تغییرات و آثار مطلوب در دانش آموزان ظهور و بروز کرده یا نه ؟

۹-۱- ملاحظات و نکات مربوط به ارزشیابی

ارزشیابی یکی از مهم ترین بخش ها در فرایند آموزش محسوب می شود و مانند آینه ای می تواند پیشرفت دانش آموزان و معلمان را در تحقق اهداف برنامه درسی نشان دهد. ارزشیابی و سنجش به معانی مختلف در کشورهای مختلف به کار می رود.

ارزشیابی را فرایند جمع آوری اطلاعات از آموخته های دانش آموزان و قضاوت در مورد حدود آموخته ها تعریف کرده اند. ارزشیابی هر کاری است که قضاوت به همراه داشته باشد، برای مثال وقتی دانش آموز در یک آزمون شرکت می کند و عملکرد او سنجیده می شود، اگر بر اساس این سنجش قضاوتی انجام شود، در حقیقت ارزشیابی انجام شده است.

سنجش فرایند جمع آوری اطلاعات از دانش آموز و مقایسه عملکرد با معیار معین است. آزمون وسیله ای است برای کسب اطلاعات از دانش آموز در ارتباط با اهداف آموزشی.

- ارزشیابی با روش تدریس پیوند نزدیکی دارد. برای آنکه بدانیم دیدگاه برنامه درسی مطالعات اجتماعی درباره ارزشیابی چیست و در ارزشیابی مناسب از این درس چه انتظاراتی وجود دارد، ابتدا اصول و ویژگی های مربوط به ارزشیابی مناسب و مورد نظر به اختصار بیان می شود:

- ارزشیابی و ثبت و ضبط وضعیت یادگیری دانش آموزان تنها برای تعیین برنامه ها و فعالیتهای یاددهی - یادگیری بعدی انجام می شود نه کشف و نمایان ساختن نقایص یادگیری دانش آموزان. ارزشیابی شروع کار تلقی می شود و نقطه پایان نیست. در واقع با ارزشیابی می خواهیم جریان یادگیری را به سمت رفع کمبودها و نواقص هدایت کنیم و ارزشیابی باید راه جبران را باز کند. ارزشیابی نقطه شروع برای یادگیری های بعدی به حساب می آید.
 - ارزشیابی باید اطلاعات موثق و معتبری از دانش آموز را درباره تحقق نتایج یادگیری فراهم کند.
 - ارزشیابی باید مبتنی بر عدالت اجتماعی باشد و به دانش آموزان اجازه دهد تا با شیوه های مختلف نتایج یادگیری را بروز و ظهور دهند. بر همین مبنا در طراحی ارزشیابی ها باید سبک های و یادگیری مختلف و سوابق و زمینه های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان مدنظر قرار گیرد.
 - ارزشیابی باید در تناسب کامل با اهداف، رویکرد و دیدگاه حاکم بر برنامه درسی باشد. همان طور که گفته شد، اهداف اصلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی، تربیت فردی و اجتماعی و مجهز شدن به مهارتهای زندگی، کسب مهارتهای کاوشگری به منظور یادگیری مستمر و مادام العمر و تربیت شهروند مطلوب است. با این دیدگاه بدهی است صرفا به خاطر سپردن مجموعه ای از اطلاعات توسط دانش آموز ارزش چندانی ندارد و آنگاه این دانستنی ها مطلوب اند که پشتوانه ای داشته باشند و این پشتوانه همانا عمل و ایمان است. لذا ارزشیابی نباید محدود به اهداف شناختی و دانشی شود.
 - ارزشیابی باید با محتوای آموزشی، تجارب و فعالیت های یادگیری و روش های تدریس هماهنگی و تناسب داشته باشد. به همین دلیل ما حق نداریم چیزی را ارزشیابی کنیم که آن را آموزش نداده ایم. برای مثال نمی توانیم به دانش آموزانی که در بحث کلاسی ضعیف اند، نمره کمی اختصاص بدهیم، در حالی که روش مباحثه کردن را به آنها نیاموخته ایم. در ارزشیابی باید از ابزار و موقعیت های متنوع و مناسب برای جنبه های گوناگون یادگیری استفاده کرد. محدود کردن آن به استفاده از یک ابزار، کار صحیحی نیست.
 - ارزشیابی باید وسیله ای باشد برای تحریک و تشویق دانش آموزان به یادگیری بیشتر
 - دانش آموزان و اولیا باید از محورها، چگونگی و ابزار ارزشیابی درس اطلاع کافی داشته باشند.
- ارزشیابی از درس مطالعات اجتماعی بارم بندی ارزشیابی از درس مطالعات اجتماعی در هر نوبت به صورت زیر است: ارزشیابی مستمر ۲۰ نمره ارزشیابی پایانی ۲۰ نمره نمره نهایی دانش آموزان در هر نوبت میانگین این دو نمره است .
- ارزشیابی مستمر
- منبع ارزشیابی مستمر**، فعالیتهای کتاب، کاربرگه ها و فعالیتهایی است که معلم به دانش آموز پیشنهاد میکند.
- ارزشیابی مستمر**: نخستین نکتهای که از معلمان عزیز انتظار میرود به آن توجه کنند، اهمیت ارزشیابی مستمر است. ارزشیابی مستمر معادل «assessment Formative» است که معنی آن "تکوینی" "سازنده" و "رشد دهنده" میباشد.
- ارزشیابی مستمر چگونه صورت میگیرد؟ ارزشیابی مستمر براساس فعالیتهایی که دانش آموز در کلاس یا خارج از کلاس در طی یک دوره آموزشی انجام می دهد، صورت میگیرد و هدف آن این است که به معلم بفهماند که قاط قوت و ضعف دانش آموز چیست.
- ارزشیابی پایانی:**
- ارزشیابی پایانی معمولا در پایان یک دوره آموزشی انجام می شود و از طریق آن مجموعه ای از آموخته های دانش آموزان در یک دوره اندازه گیری می شود. به ارزشیابی پایانی تراکمی نیز می گویند. در سالهای اخیر آزمونهای پایانی به ویژه آزمونهای هماهنگ با آزمون های ورودی مدارس خاص، مشکلاتی را در سیستم آموزشی ایجاد کرده اند. یکی از این مشکلات توجه بیش از حد معلمان به نتایج آزمونهای پایانی است که موجب می شود نقش ارزشیابی مستمر کم رنگ شود و معلم نیز بیش از آنکه برای فعالیت های یادگیری برنامه ریزی کند، بیشتر وقت خود را به آنچه قرار است ارزشیابی شود، معطوف می کند. ارائه سوال و جواب های کلیشه ای به دانش آموزان، ترغیب به خرید کتاب های تست و سوال، استقبال غیر آگاهانه خانواده ها از کتاب های تست و رویکرد حافظه مدار منجر به این می شود که تفکر، شیوه صحیح انجام فعالیت های آموزشی و سرانجام تحقق اهداف مهارتی و نگرش برنامه بر زمین گذاشته شود و همه توجه و تمرکز به امتحان پایانی معطوف شود.

نکات مورد توجه در ارزشیابی پایانی

- ۱- آزمون خوب، آزمونی است که معکس کننده تمامی هدف های آموزشی و محتوای برنامه باشد، اما چون این کار عملاً میسر نیست، معلم با انتخاب سوال ها در واقع نمونه هایی فراهم می کند تا با آنها کل آموخته ها را بسنجد. این نمونه ها باید نمونه های معتبری باشند.
- ۲- آزمون باید روایی و پایایی لازم را داشته باشد.
- ۳- روایی بودن آزمون یعنی دقیقاً همان چیزی ارزیابی شود که مورد نظر آموزش بوده است و پایایی بودن آزمون یعنی اجرای آن در دفعات مختلف یا گروه های مخاطب نتایج بسیار متفاوتی به بار نیاورد. تأکید می شود در طراحی آزمون های پایانی به اهداف و انتظارات یادگیری هر درس به طور جدی توجه و از طرح سوالات حاشیه ای و جزئی و بی اهمیت خودداری شود. پرسش های غیر مربوط و نادرست از روایی و اعتبار امتحان می کاهد.
- ۴- (از طرح سوال آزمون پایانی از بخش های کتاب که علامت سوال ممنوع دارد خودداری شود.)
- ۵- پرسش ها به زبان ساده و قابل درک، از ساده به مشکل و با رعایت اصول نگارش تنظیم شود و صورت ظاهری برگه زیبا و خوانا باشد و بارم سوالات مشخص باشد.
- ۶- به منظور توجه به تفاوت های فردی سوالات انتخابی نیز طراحی شود.
- ۷- در طراحی سوالات از طبقات مختلف بازگویی و پردازش و کاربرد اطلاعات و دانسته ها و افعال مختلف مانند محاسبه کردن، وصل کردن، نام بردن، جور کردن، فهرست کردن، به خاطر آوردن، ترسیم کردن، تکمیل کردن، مقایسه کردن، دلیل آوردن، تجزیه و تحلیل کردن، طبقه بندی کردن، پیش بینی، پیشنهاد و اظهار نظر کردن، به کار بستن و ... و سوالات بسته پاسخ و واگرا استفاده شود.
- ۸- از انواع آزمونهای عینی و تشریحی و انواع سوالات چند گزینه ای، جورکردنی، صحیح و غلط و ... با رعایت اصول طراحی سوال هرکدام استفاده و در سوالات انشایی و تشریحی دامنه و حدود و ثغور آنچه مورد سوال قرار می گیرد، مشخص شود.
- ۹- در آزمون کتبی پایانی از آزمونهای عملکردی قابل انجام مثل رسم نقشه و نمودار، ارائه یک طرح و نظایر آن نیز می توان استفاده نمود.
 به طور کلی آزمونهای پایانی را میتوان به دو گروه تقسیم کرد:

- ۱- آزمونهای عینی که نظر مصحح در بررسی نتایج آن دخالت ندارد، مانند آزمونهای چندگزینه‌ای (تستی)، جورکردنی، تکمیل کردنی، صحیح و غلط و ...
- ۲- آزمونهای تشریحی یا انشایی که خود به دو دسته کوتاه پاسخ (در حد یک کلمه یا عبارت) و گسترده پاسخ تقسیم میشوند.

عرصه ها و عناصر در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه هفتم مبتنی بر برنامه درسی ملی

عرصه ها و عناصر

در الگوی هدف گذاری برنامه درسی ملی پنج عنصر تعقل، ایمان، علم، عمل، اخلاق وجود دارد. عناصر پنج گانه در شبکه ای مفهومی مرتبط و به هم تنیده تبیین می شوند. عرصه ارتباط با خود، خدا، خلق و خلقت به صورت به هم پیوسته و با محوریت ارتباط با خدا تبیین و تدوین می شود. در فرایند عملی تربیت هر کدام از این عناصر متناسب با نیازها و شرایط دانش آموزان می توانند سرآغاز سیر تربیتی دانش آموزان باشند و سایر عناصر را تقویت و تعمیق نمایند. در میان عناصر پنجگانه عنصر تعقل جنبه محوری دارد و سایر عناصر پیرامون آن تعریف و تبیین میشوند.

ملاحظات تدریس / دانستنی های معلم

درس اول: من حق دارم

حق در لغت دارای معانی زیادی است که ثبوت و استواری از مهمترین معانی آن به شمار میرود و در اصطلاح علم حقوق به توانایی سلطه شخص نسبت به شخص یا چیز دیگری که اعتبار شده و شخص صاحب حق میتواند از آن بهره ببرد، اطلاق شده است. گاهی حق نسبت به یک شی است؛ مانند حق مالکیت یا حق منافع خانهای که مستاجر در آن نشسته است. گاهی نیز حق نسبت به موضوعی است؛ مانند حق انتخاب شغل.

قواعد و مقرراتی که بر روابط افراد اجتماع حاکم است حقوق نام دارد و این روابط از روابط اعضای خانواده تا روابط ملت و دولت را دربر میگیرد. "علم حقوق" دانشی است که قواعد حقوقی را تحلیل میکند.

تکلیف گاهی انجام فعل است؛ مثل نفقه دادن شوهر به زن یا حضانت طفل توسط پدر و مادر؛ و گاهی ترک فعل است، برای مثال همه افراد به ترک جرائم (مانند دزدی) مکلفند. طبقه بندی انواع حقوق، گسترده و گاه پیچیده است؛ اما به طور معمول برخی تقسیمات رایج است:

طبقه بندی حقوق از نظر منبع:

الف) حقوق فطری یا طبیعی که خداوند در سرشت آدمیان قرار داده است.

ب) حقوق وضعی و قراردادی و اعتباری

طبقه بندی از نظر افراد دریافت کننده:

الف) حقوق فردی مانند حق حیات، خودشکوفایی

ب) حقوق جمعی مانند آزادی از استعمار

طبقه بندی از نظر جنبه های زندگی:

الف) حقوق مدنی: آزادی بیان، آزادی مذهب، داشتن نام، دسترسی داشتن به دادگاه، مساوی بودن در برابر قانون، و..

ب) حقوق سیاسی: آزادی تشکیل حزب، انتخاب کردن، شرکت در انتخابات و داوطلب شدن، و...

ج) حقوق اقتصادی، اجتماعی: حق داشتن رفاه و استانداردهای زندگی، حق تغذیه مناسب، حق بیمه، حق اشتغال، حق عدالت اجتماعی، حق آموزش، حق خدمات پزشکی، و...

طبقه بندی از نظر گروههای مختلف اجتماعی: حقوق کارگران، حقوق کودکان، حقوق زنان، حقوق اقلیتها، حقوق زندانیان، حقوق اسیران جنگی، حقوق پناهندگان، حقوق

سالمندان، و..

پر فشار جنب حاره:

از آنجا که در منطقه استوا هوا گرم و سبک است، به سمت بالا صعود میکند و بعد از ایجاد بارش در این نواحی به سمت قطب ها حرکت میکند؛ اما به دلیل سرد و سنگین شدن در حوالی مدار رأس السرطان و رأس الجدی فرو می نشیند و در این عرض ها، هوای پر فشار جنب حاره را به وجود می آورد. نواحی جنوبی ایران تحت استیلای پدیده پر فشار جنب حاره اند؛ لذا با وجود داشتن رطوبت زیاد به دلیل نشست همیشگی هوا و نبود عامل صعود امکان تشکیل ابر و بارندگی در این مناطق بسیار کم است.

تقسیم بندی آب و هوای ایران

در تقسیم بندی آب و هوای ایران نواحی براساس دو عنصر دما و بارش تقسیم بندی میشود. ۱- معتدل و مرطوب خزری ۲- معتدل و نیمه خشک کوهستانی ۳- گرم و خشک ۴- گرم و شرجی سواحل جنوبی

تعریف مناطق مرطوب: مناطق مرطوب و نیمه مرطوب در تمام ماههای سال بارندگی دارند و زراعت بدون آبیاری در این مناطق امکان پذیر نیست.

تعریف مناطق خشک: مناطقی اند که در تمام ماههای سال بارندگی ندارند.

تعریف دیگر:

منطقه مرطوب جایی است که متوسط بارش سالانه اش بیشتر از تبخیر و تعرق بالقوه سالانه باشد.

منطقه خشک به سرزمینی گفته میشود که میزان تبخیر و تعرق بالقوه سالانه اش بیشتر از بارندگی سالانه باشد.

طبقه بندی دیگری نیز به نام "طبقه بندی اکولوژیک" (از نظر تأمین نیاز آب برای موجودات زنده) وجود دارد.

1- منطقه مرطوب و نیمه مرطوب (در تمام ماههای سال باران دارد)

2- منطقه نیمه خشک (۹ ماه از سال باران دارد؛ مثل همدان و کرمانشاه)

3- منطقه خشک (چند بارندگی در طول سال دارد، کاشت دیم امکانپذیر نیست. مثل گرمسار، دامغان، قم).

4- نیمه بیابانی (در طول سال بدون بارندگی نیست؛ اما ممکن است حتی یک بارندگی مؤثر هم در آن اتفاق نیفتد، مثل یزد و نائین)

بارندگی مؤثر:

بارندگی ای که در رشد گیاه مؤثر واقع شود؛ یعنی فردای روز بارندگی آن منطقه نیاز به آبیاری نداشته باشد. حدود ۲۵-۱۰ میلی‌متر بارندگی که در ۱۰ تا ۱۵ سانتیمتر از خاک نفوذ کند.

بیابان:

منطقه وسیع فاقد گیاه مثل بیابان لوت که در آن گاه، کیلومترها هیچ اثری از گیاه دیده نمی‌شود. در بیابان گاه ممکن است به دلیل بالا بودن آب زیرزمینی در منطقه گیاه بروید. باید توجه کرد از روی پوشش گیاهی هم میتوانیم منطقه را تشخیص بدهیم:

مرطوب: جنگل و پوشش گیاهی انبوه و سرسبز در تمام سال

نیمه خشک: درختچه و بوته

خشک: جنگل ندارد (بوته ها پراکنده مثل تهران و قم)

نیمه بیابانی: در دشتهای مسطح فاقد گیاه و فقط در آبراهه ها گیاه دارد.

بیابان: منطقه وسیع فاقد گیاه مثل بیابان لوت که در آن گاه، کیلومترها هیچ اثری از گیاه دیده نمی‌شود. در بیابان گاه ممکن است به دلیل بالا بودن آب زیرزمینی در منطقه گیاه بروید.

حوضه آبریز

حوضه آبریز محدوده جغرافیایی است که جریانهای سطحی ناشی از بارندگی را به یک پایانه نظیر اقیانوس، دریا، دریاچه و تالاب هدایت میکند.

رودهای فصلی و دائمی

معمولا در این مناطق سطح آب زیرزمینی پایینتر از آن است که بتواند رودخانه ها را تغذیه کند. حوضه آبریز محدوده جغرافیایی است که جریانهای سطحی ناشی از بارندگی را به یک پایانه نظیر اقیانوس، دریا، دریاچه و تالاب هدایت میکند.

تعاریف گردشگری

در مورد گردشگری تعاریف متعددی ارائه شده؛ اما سازمان جهانی گردشگری (WTO) این تعریف را ارائه کرده است:

«تمام مسافرت هایی که منجر به اقامت حداقل یک شبه در مقصد شود؛ اما مدت زمان دور بودن از منزل نباید بیشتر از یک سال متوالی باشد»

بهترین راه برای آموزش کارکرد و نقش موزه ها و سازمان میراث فرهنگی ترتیب دادن بازدید علمی از یک موزه است. دانشآموزان در طی سال باید حداقل یک بار از آثار تاریخی و یا موزه دیدن کنند.

عواملی که سبب گسترش گردشگری در قرن بیستم شده به شرح زیر است:

- ظهور وسایل موتوری
- توسعه شهرنشینی
- پیدایش دفاتر گردشگری
- توسعه ارتباطات و افزایش سطح فرهنگ و آگاهی مردم

انواع گردشگری عبارتند از:

الف) گردشگری آموزشی و فرهنگی

ب) گردشگری درمانی

ج) گردشگری اجتماعی

د) ژئوتوریسم

گردشگری اجتماعی: عمدتاً با هدفهای اجتماعی، مردم شناسی و جامعه شناسی صورت میگیرد.

ژئو توریسم:

از انواع گردشگری است که به تازگی مطرح شده و شباهت بسیاری با طبیعت گردی (اکوتوریسم) دارد. ژئوتوریسم از ترکیب واژه ژئو (زمین) و توریسم (گردشگری) دید آمده است که نیازمند بهره گیری از علوم زمین به ویژه جغرافیای طبیعی، زمین شناسی ژئوفیزیک و سایر علوم طبیعی است.

مجموعه تاریخی تخت جمشید

مجموعه کهن و تاریخی تخت جمشید به عنوان خاستگاه تاریخ و تمدن کهن پارسی، در فهرست آثار و میراث فرهنگی بین المللی به ثبت رسیده و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و همچنین یونسکو بر آن نظارت دارند. مجموعه تاریخی تخت جمشید شامل کاخ هایی است که در دوره پادشاهان ایران باستان بنا نهاده شده است و هر کدام از شاهان قسمتی از آن را بنا کرده اند. این بارگاه با عظمت سرانجام به دست اسکندر مقدونی به آتش کشیده شد و از بین رفت؛ اما بقایای آن نیز عظمت و شکوه این بنا را نشان میدهد.

تالار شورا

تالار شورا نیز از بناهای زیبای تخت جمشید است که از آن به عنوان تالار آیینی نیز نام برده اند. دیوارهای صاف و صیقلی این تالار از ویژگیهای شگرف آن است که بیننده را متوجه عظمت و شکوه خود میسازد.

منابع مطالعه تاریخ:

۱- نوشتاری: شامل کتابها، کتیبه ها (سنگ نبشته ها، گل نبشته ها) و اسناد

۲- دیداری: شامل بناها، اشیاء و ابزارهای (اشیاءهای) باقیمانده از گذشته؛ مورخان

در این بخش عمدتاً به یافته های علمی باستان شناسی اتکا میکنند؛ چرا که آنها بر پایه تخصص خود، آثار تاریخی را شناسایی، کشف، طبقه بندی، تحلیل و تفسیر میکنند و پژوهشگران حوزه تاریخ از نتایج تحقیقات آنان بهره برداری میکنند.

۳- شنیداری: آنچه که از گذشته های دور و نزدیک در قالب خبر، روایت، افسانه، داستان و... سینه به سینه نقل و شنیده میشود. در گذشته های بسیار دور که امکان نوشتن و نشر مثل امروز مهیا نبود، اخبار رویدادهای تاریخی به صورت شفاهی منتقل میشد. البته امروزه نیز تاریخ شفاهی جایگاه ارزشمندی در مطالعات تاریخی یافته است.

نظام حکومتی و شیوه کشورداری ایرانیان باستان

بدون تردید اداره سرزمینهای پهناور با مردمان گوناگون و فرهنگهای متفاوت، آن هم با وجود تهدیدات فزاینده خارجی نیازمند ارائه الگوی حکومتی مقتدر با سازمان و تشکیلات دقیق و منظم بود. هسته اصلی قدرت و سیاست در ایران باستان از اندیشه ها، باورها و اعتقادات انسان ایرانی سرچشمه میگرفت. شرایط و مقتضیات طبیعی و جغرافیایی ایران نیز بر شیوه و ساز و کار حکومت داری تأثیر گذاشته بود.

سنگ نبشته و نقش برجسته داریوش در بیستون

این مجموعه یکی از بزرگترین سنگ نگاره های جهان است و شامل کتیبه ای به خط میخی و یک نقش برجسته است. سنگ نبشته رویدادهای مهم نخستین سال فرمانروایی داریوش اول را به سه زبان فارسی باستان، عیالمی و آکدی (بابلی نو) روایت کرده است.

سنگ نگاره اهورا مزدا و اردشیر بابکان در نقش رستم

این سنگ نگاره یکی از سالم ترین سنگ نگاره های متعلق به دوره ساسانی است. پیکرهای اردشیر (سمت چپ) و اهورامزدا سوار بر اسب کند و کاری شده اند. در زیر پای سبان، پیکره های بر زمین افتاده دشمنان اهورامزدا و شاه یعنی اهریمن و اردوان پنجم اشکانی تصویر شده اند. اهورامزدا دست راستش را به سوی اردشیر دراز کرده و دیهیم یا حلقه ای از گل را که نماد فره ایزدی است، به او اهدا میکند و در دست چپ او برسم دارد.

نقش برجسته اهورامزدا و شاپور اول ساسانی

در نقش رجب در این سنگ نگاره اهورامزدا و شاپور هر دو سوار بر اسباند و اهورامزدا حلقه پادشاهی را به شاپور اعطا میکند.

ایران عرضه

مرجع نمونه سوالات

آزمون های استخدامی

به همراه پاسخنامه تشریحی

خدمات ایران عرضه:

- ارائه اصل سوالات آزمون های استخدامی
- پاسخنامه های تشریحی سوالات
- جزوات و درسنامه های آموزشی

برای دانلود رایگان جدیدترین سوالات استخدامی دبیری مطالعات اجتماعی، اینجا بزنید

برای دانلود رایگان مرجع این جزوه، کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی هفتم متوسطه اینجا بزنید

«انتشار یا استفاده غیر تجاری از این فایل، بدون حذف لوگوی ایران عرضه مجاز می باشد»

